NARAVŲ-GRIGIŠKIŲ (TRAKŲ RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1974 IR 1975 METAIS

Ona Kuncienė

Naravų (Grigiškių) pilkapiai pradėti tyrinėti 1972 m. Lietuvos TSR MA II tada ištyrė 6 pilkapius su degintiniais V-VIII a. žmonių kapais[1]. 1974-1975 m. pilkapyno tyrinėjimai buvo tęsiami, ir atidengta dar 17 pilkapių P jo dalyje.

1974 m. pilkapius tyrinėjo Lietuvos TSR MA II kartu su VVU[2], o 1975 m. prisidėjo dar ir IEM.

Pilkapiai, kaip ir 1972 m. ištirtieji, buvo suploto pusrutulio formos, 0,6-1,5 m aukščio ir 8-15 m skersmens, apaugę medžiais bei krūmais. Vienus Š jų papėdėje supo iš akmenų sukrautas vainikas, o kitus - aplink apkastas griovys.

Pilkapiai su akmenų vainikais chronologiniu atžvilgiu yra ankstesni. Jie žemesni negu pilkapiai su grioviais.

Ištirti 6 pilkapiai su akmenų vainikais koncentravosi pilkapyno PV dalyje (Nr. 12, 13, 18, 19, 20, 21). Beveik visų pilkapių vainikai apardyti. Iš išlikusių dalių matyti, kad jie buvę netaisyklingo rato formos, sukrauti dviem eilėmis šalia vienas kito iš vidutinio dydžio akmenų (20x30, 30x35, 15x20 cm ir panašaus dydžio). Geriausiai

---

[1] O. Kuncienė, Naravų (Trakų raj.) pilkapių tyrinėjimai 1972 m., - AETL 1972 ir 1973 m., V., 1974, p. 53-54.

[2] Д. Бешенене, О. Кунцене, Раскопки курганов у дер. Наравай, - АО 1974 года, М., 1975, с. 400-401; Д. Бешенене, Е. Бутенене, О. Кунцене, - АО 1975 года, М., 1976, с. 432.

išlikęs ir didžiausias buvo pilkapio Nr. 19 vainikas. Jis turėjo 9 m skersmens, tuo tarpu kitų pilkapių vainikai - 7-8 m skersmens. Be to, pilkapyje Nr. 19 šalia apardyto akmenų vainiko sampile ir ant pagrindo buvo nemažai primestų tokio pat dydžio, kaip ir vainike, akmenų, bet jie nesudarė jokio grindinio.

Pilkapiuose su akmenų vainikais mirusieji buvo laidoti sudeginti, daugiausiai po sampilu arba net po juodu žemės sluoksneliu. Kapų skaičius viename pilkapyje siekė nuo 1 iki 4. Po vieną kapą rasta pilkapyje Nr. 21 - sampilo centre, po tris kapus - pilkapiuose Nr. 13, 18 ir 19 - 1 kapas sampilo centre, likusieji ant pilkapio pagrindo, 4 kapai - pilkapyje Nr. 20. Visi kapai šiame pilkapyje buvo ant pagrindo. Kapuose sudegusių kaulų fragmentai supilti 60x80, 80x75, 80x100 cm dydžio ploteliuose. Kaulai susimaišę su žemėmis 15-30 cm gylyje, degėsių bei angliukų kapuose buvo labai nedaug.

Įdomus savo laidosena pilkapis Nr. 13. Jo vainikas buvo sukrautas tik iš vienos eilės akmenų. Pilkapyje aptikti 3 kapai. Kapai Nr. 1 ir 3 buvo sampile, arčiau pilkapio centro 1 m atstume vienas nuo kito. Kaulai buvo išbarstyti 100x75, 110x90 cm dydžio ploteliuose ir susimaišę su žemėmis iki 40 cm storio sluoksnyje. Kapas Nr. 1 buvo be įkapių, kapas Nr. 3 įkapėmis neturtingas (rasta tik diržo sagtelė, žalv. juostinis žiedelis ir kažkoks geležies gabalas). Tačiau kaulų šiame kape labai daug ir kai kurie gana stambūs. Susidaro įspūdis, kad galėjo būti dvigubas vaiko ir suaugusio žmogaus kapas. Kapas Nr. 2 buvo 60 cm atstume nuo kapo Nr. 1, ant pilkapio pagrindo. Jį sudarė tik radiniai - geležinis skydo umbas, siauraašmenis pentinis kirvis, įmovinis rombine plunksna ietigalis (pav. 14:4-6). Radiniai apdegę, sudėti 80x80 cm dydžio plote, kuris išsiskiria žymiai gausesniu, negu kituose kapuose, degėsių kiekiu. Kyla klausimas,

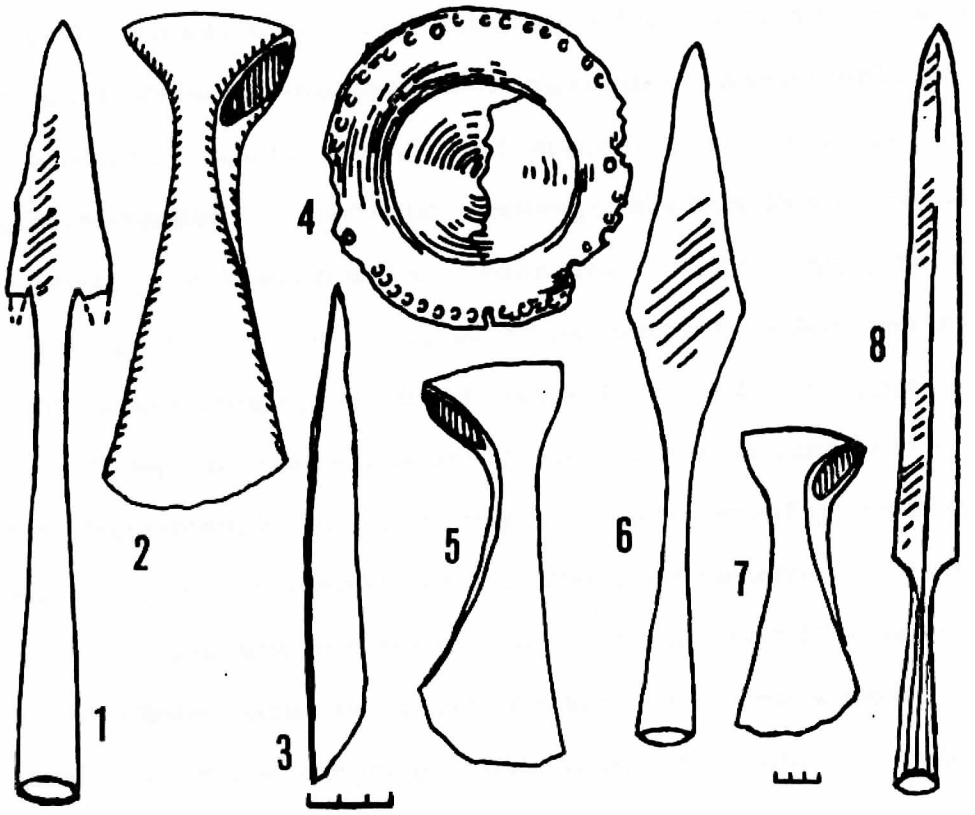

14 pav. Naravų (Grigiškių) pilkapių radiniai: 1-3 - iš pilkapio Nr. 20 kapo Nr. 3; 4-6 - iš pilkapio Nr. 13 kapo Nr. 2; 7 ir 8 - iš pilkapio Nr. 18 kapo Nr. 2.

kodėl kape Nr. 2 nerasta sudegusių kaulų. Gal šie radiniai priklausė aukščiau palaidotam mirusiajam arba kitur žuvusiam kariui.

Panašus reiškinys pastebėtas ir pilkapyje Nr. 20. Čia taip pat buvo 3 kapai arčiau pilkapio centro. Kapo Nr. 1 sudegę kaulai su apdegusiomis įkapėmis (žalv. įvijinis žiedelis, geležinio lazdelinio smeigtuko galvutė bei susilydžiusio žalvario gabaliukas) buvo ant sampilo pagrindo - ant juodos žemės sluoksnelio 100x55 cm dydžio plote. Po

šiuo kapu, 20 cm giliau, jau po juodos žemės sluoksneliu, atsidengė antras kapas 60x40 cm dydžio plotelyje. Kaulų daug. Jų viršuje sudėtos įkapės: įmovinis rombine plunksna ietigalis, siauraašmenis pentinis kirvis, du tiesia nugarėle peiliukai (vienas didesnis, kitas mažesnis) ir dvi geležinės diržų sagtys. Kapas, greičiausiai, dvigubas. Šalia kapo Nr. 1, kaip ir pilkapyje Nr. 13, ant pilkapio pagrindo gulėjo mažai ugnies liesti dirbiniai: įmovinis trikampe su užbarzdomis plunksna 29,5 cm ilgio ietigalis, siauraašmenis pentinis kovos kirvis ir tiesia nugarėle peiliukas (pav. 14:1-3).

Pilkapyje Nr. 18 visi 4 kapai buvo ant pagrindo: du pilkapio centre ir du šone. Čia kape Nr. 2 (centriniame) taip pat buvo palaidoti - įsmeigti į žemę tik dalįtai: įmovinis ilga plunksna ietigalis (51 cm ilgio) ir siauraašmenis pentinis kirvis (pav. 14:7,8). Panašus reiškinys pastebėtas ir pilkapiuose be akmenų vainikų Nr. 8, 9, 10.

Aukščiau aprašytuose pilkapiuose daugiausiai aptikti vyrų kapai. Jų įkapes sudarė ginklai ir darbo įrankiai: ietigaliai, kirviai ir peiliai bei diržų sagtys. Žalvarinė juostinė siaurėjančiais galais apyrankė rasta tik pilkapio Nr. 20 kape Nr. 1. Moterų kapuose darbo įrankius sudarė moliniai ritinio ir dvigubo nupjauto kūgio formos verpsteliai, tiesūs peiliukai, ylos.

Likusieji pilkapiai buvo be akmenų vainikų (Nr. 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 22, 23), sampilą juosė 1-1,2 m pločio ir 50-60 cm gylio griovys. Jie, palyginus su aukščiau aprašytais pilkapiais, aukštesni (siekia iki 1,5 m aukščio). Pilkapiai Nr. 22, 23 buvo tušti, o visuose likusiuose aptikta nuo 1 iki 8 degintinių kapų. 1 kapas buvo rastas pilkapyje Nr. 14, 3 kapai - pilkapyje Nr. 15, po 4 - pilkapiuose Nr. 9, 10, po 5 - pilkapiuose Nr. 11, 16, 6 - pilkapyje Nr. 7 ir po 8 - pilkapiuose Nr. 8 ir 17.

Kapai aptikti įvairiose sampilo vietose, dažniausiai labai negiliai, vos po velėna, arba 20–30 cm gylyje. Kaulai, kaip ir aukščiau aprašytuose pilkapiuose su akmenų vainikais, buvo supilti į 40x50, 30x60, 100x120, 80x170 cm ir pan. dydžio plotelius. Kaulai supilti be žymesnio degėsių bei angliukų kiekio, susimaišę su žemėmis iki 30–40 cm gylio.

Įkapės apdegusios, ypač nuo ugnies nukentėję žalvariniai dirbiniai. Jie susilydę, ir kartais net sunku nustatyti jų formą. Įkapės būdavo tarp kaulų, rečiau ant kaulų viršaus. Šiuose pilkapiuose jos įvairesnės ir gausesnės.

Vyrai laidoti su darbo įrankiais: siauraašmeniais pentiniais kirviais, tiesia nugarėle peiliukais, įmoviniais lauro lapo formos plunksnomis ietigaliais, jų kapuose kartais rasta po du (pilk. 7, k. 3, pilk. 9, k. 3, pilk. 11, k. 5). Matyti, kad vyrai buvo laidojami su diržais, kurių išlikę tik žalvarinės bei geležinės ovalios ar pusapvalės sagtys ir apkalai. Iš papuošalų vyrų kapuose rasta: apyrankių storėjančiais bei platėjančiais galais.

Įkapėmis gausesni moterų kapai. Jų darbo įrankius sudarė moliniai daugiausiai dvigubo nupjauto kūgio, rečiau ritinio formos verpsteliai, kartais ornamentuoti akutėmis, ranteliais arba šachmatiniu raštu. Viename kape jų pasitaiko po tris–keturis (pilk. 7, k. 1, pilk. 8, k.8, pilk. 10, k. 2, 4, pilk. 17, k. 4 ir kt.). Kapuose taip pat rasta peiliukų (pilk. 8, k. 7, 8, pilk. 15, k. 3, pilk. 17, k. 4), ylų (pilk. 8, k. 8, pilk. 9, k. 2, pilk. 17, k. 1), geležinė adata (pilk. 9, k.2).

Žymiai daugiau moterų kapuose papuošalų: žalvarinė vytinė antkaklė, kūginiais galais (pilk. 10, k. 4), žalvarinė antkaklė balneliniais galais (pilk. 10, k. 4), antkaklė plokščiais užkeistais galais (pilk. 16, k. 2), žalvarinės juostinės apyrankės nežymiai platėjančiais (pilk. 8, k. 1, 8, pilk. 9, k. 4, pilk. 17, k. 1, 4) bei storėjančiais galais (pilk.

17, k. 2), įvijiniai žiedai ir įvijiniai karoliai, lazdelinis smeigtukas (pilk. 10, k. 1) ir kt.

Be to, ir vyrų, ir moterų kapuose rasta molinių puodukų bei paskirų puodų šukių (pilk. 8, k. 1, pilk. 10, k. 8, pilk. 11, k. 4, pilk. 15, k. 2).

Vaikai taip pat buvo laidoti su specialiai jiems padarytomis įkapėmis: žiedeliais, peiliukais, apyrankėlėmis ir kt.

Dar vienas būdingas šiems pilkapiams laidosenos bruožas - pilkapio centre dėti ne tik paskirus daiktus: kirvius, ietigalius, bet ir puodus. Pilkapiuose Nr. 8 ir 9 buvo aptikta po 4 molinius puodus. Pilkapyje Nr. 8 geriau išlikę buvo tik du. Iš jų matyti, kad puodai buvę nežymiai profiliuotais šonais, lipdyti, prasto molio.

Geriau puodai buvo išsilaikę pilkapyje Nr. 9. Trys puodai stovėjo vienoje vietoje, o ketvirtasis buvo truputį giliau, tarsi minėtųjų apačioje, ir gulėjo ant šono. Pats didžiausias puodas buvo kibiro formos, turėjo 28 cm aukščio ir 22 cm skersmens. Kiti buvo truputį mažesni - 17-19 cm aukščio. Vienas iš jų buvo taip pat kibiro formos, o likusieji du - nežymiai profiliuotomis sienelėmis. Prie puodų abiejuose pilkapiuose buvo nemažai degėsių, bet nei kaulų, nei radinių juose nerasta. Tik pačiame didžiausiame puode buvo aptikti du sudegusio žmogaus kaulų gabaliukai.

Analogiškas reiškinys puodus dėti pilkapio centre yra pastebėtas ir kaimyniniame Sausių (Bevandeniškių), Trakų raj., pilkapyne.

Naravų pilkapiai, sprendžiant iš jų struktūros bei radinių, datuojami dvejopai:

a) chronologiniu atžvilgiu ankstyvesni yra pilkapiai su akmenų vainikais, jie datuotini V-VII a.

b) pilkapiai be akmenų vainikų, apjuosti grioviais, yra vėlesni,

datuojami VII a. pabaiga ir IX arba X a. pradžia. Daugiausiai kapų yra iš VIII-IX a.

STRĖVOS (TRAKŲ RAJ.) PILKAPIŲ TYRINĖJIMAI 1974 METAIS

Algirdas Girininkas

Strėvos pilkapynas yra apie 250 m į P nuo kelio Trakai-Aukštadvaris, valstybiniame miške, apie 1 km į R nuo Strėvos kaimo. Jį sudaro 26 pilkapiai. 1973 m. pavasarį, valant mišką nuo kelmų, buvo apardyti 6 pilkapiai. 1974 m. labiausiai nukentėjusius pilkapius - Nr. 2, 4 ir 25 ištyrė Trakų istorijos muziejus.

Pilkapio Nr. 2 sampilas beveik taisyklingai apskritas, apie 10 m skersmens bei 1,7 m aukščio. Sampilą juosė 0,7 m pločio ir 0,15 m gylio griovys. Š dalyje matėsi anksčiau kastos 3 m ilgio, 1 m pločio ir 0,3 m gylio duobė bei 1,5x1 m dydžio ir 0,8 m gylio duobė, atsiradusi po kelmų sprogdinimo.

Tyrinėjant pilkapio Š pusę, miškožemio sluoksnyje pastebėtas 0,05 m storio degėsių sluoksnelis. Tai, matyt, miško gaisro padarinys. Po juo smėlis. Iš smėlio buvo supiltas visas sampilas, kuriame pasitaikydavo neapdirbto titnago gabalėlių. 0,2-0,3 m gylyje nuo sampilo paviršiaus visame atidengtame plote pasirodė smulkūs medžio anglies gabalėliai. Dar giliau - 0,35-0,4 m gylyje nuo paviršiaus, pasirodė tamsios žemės dėmės, o kartu nuo sampilo V pakraščio lanku, kaip ir pilkapio kraštinė linija, iškastos 3 m ilgio ir 1 m pločio duobės kontūrai. Užkasant duobę, matyt, visos žemės nebuvo į ją supiltos, nes pilkapį juosiančio griovio Š dalyje matėsi supiltų žemių gubu-